

daki ve mahallî lehçelerdeki karşılıklarını büyük bir ustalıkla vermesi yönünden değerli bir eserdir. 1872-1881 arasında dokuz yılını telifi ve dizgisinin taşımasıyla geçirdiği, daha önce benzeri yapılmamış böyle bir eseri hazırlamasının sebebi, Malta'da 1830'lu yıllarda yürüttüğü yayıncılık faaliyetleri çerçevesinde eğitimle ilgili çeşitli eserlerin İngilizce'den Arapça'ya çevirisini yaparken karşılaştığı tercüme güçlükleridir.

Diğer önemli eserleri ise şunlardır: 1. *Description of Malta and Gozo* (Malta 1838; Valletta 1851; Malta 1858). İlk kitabı olup Malta'nın kültürü, folkloru, coğrafyası, topoğrafyası ve tarihi üzerine çocukluğundan beri edindiği ilmi birikimine dayanarak yazdığı, benzerlerine kıyasla oldukça faydalı ve ilgi çekici bilgilerle dolu popüler bir eserdir. Daha sonra N. Zammit'in ilâveleriyle *Historical guide to Malta and Gozo* adı altında yeniden neşredilmiştir (Malta 1870, 1872, 1879). 2. *Kitâbü'l-Muḥâvereti'l-ünsiyye* (Malta 1840). İngilizce öğrenen talebeler için Ahmed Fâris ile birlikte hazırladığı bu eser Arapça-İngilizce alıştırma-larla bir kısmı Batı medeniyet ve kültürünün üstünlüğünü telkin eden çeşitli diyalogları içermektedir. 3. *The Nestorians and their Rituals*. 1842-1844 ve 1850'de Mezopotamya'ya yaptığı misyonerlik gezisinin izlenimlerini yansıtan, Suriye Ya'kûbîleri, Katolikleri ve Keldânîleri'nin mevcut durumunu, Kuzey Irak Nestûrîleri ve Yezîdîleri'nin dinî ilkelerini anlatan bir araştırma kitabıdır. 4. *A Visit to the Isthmus of Suez Canal Works* (London 1862). Süveyş Kanalı ile ilgili gözlemlerini içeren bir eserdir.

Badger'in bunlardan başka yayımlanmış çeşitli tercüme, ortak çalışma, edisyon, tebliğ ve raporları da bulunmaktadır (diğer eserleri için bk. Roper, s. 145-152).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Rûzeyk, *el-Fethu'l-mübîn ft streti's-sâdeti'l-Bû Sa'îdiyyîn* (nşr. Abdülmün'im Âmir – Muhammed Mürsî), Maskat 1397/1977, nâşirlerin girişi, s. mim; Serkîs, *el-Mu'cem*, I, 506; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 568, 823; A. S. Fulton – M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 202; Sa'd Muhammed el-Hece'sî, *ed-Delîlû'l-bibliyûcrâft li'l-merâci' bi'l-vaṭanı'l-'Arabî*, Kahire 1975, s. 138; Necîb el-Akîfî, *el-Müsteşriḳûn*, Kahire 1980, II, 58; Afîf Abdurrahman, *el-Cühûdû'l-luḡaviyye ḫilâle'l-kamî'r-râbi' aşere'l-hicrî*, Riyad 1403/1983, s. 506; W. H. Behn, *Index Islamicus 1665-1905*, Millersville 1989, s. 39, 46, 153, 240, 242; Geoffrey Roper, "George Percy Badger", *BSMES*, II/2 (1977), s. 140-155. CENGİZ KALLEK

BÂDÎ

(البادى)

Mânevî halin belirtisi
ve başlangıcı olmak üzere
sâlikin içine doğan
gelip geçici hisler için kullanılan
bir tasavvuf terimi.

Sâlikin haline göre zaman zaman kalbinde zuhur eden tecelliler ve murakabe anında gönlünde meydana gelen hitap ve ilham niteliğindeki müşahade parıltılan *tavârik*, *tavâli'*, *levâmî'*, *levâih*, *kâdih*, *vâkı'* ve *bâdî* (çoğulu bevâdî) gibi adlarla anılır. Sühreverdî bütün bu kelimelerin birbirine yakın anlamlar taşıdığını söyler.

Kalpteki bütün tecellileri ortadan kaldırarak onların yerine geçen ilâhî tecelliye "bâdî bilâ-bâdî" veya "Hak bâdîsi" denilir. İbrâhim el-Havvâs'ın, "Zuhur eden Hakk'ın bâdîsi diğer bâdîlerin hepsini yok eder" sözü bunu anlatır. Mutasavvıflar, "Şüphesiz ilk baştan yaratan ve tekrar yaratacak olan O'dur" (el-Burûc 85/13) meâlindeki âyetin ilâhî tecelliye işaret ettiğini söylerler.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lûma'a*, s. 418, 430; Baklî, *Serḫ-i Şaḫḫıyyât*, s. 548, 616; Sühreverdî, *Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1966, s. 529; Hasan eş-Şerkâvî, *Mu'cemü'lfâzî's-şâfiyye*, Kahire 1986, s. 69.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

BA'DÎ

(بعدى)

Deneylerle kazanılan bilgi,
deney ve gözlemlere
dayanılarak varılan hüküm,
varlığı zaman veya sebeplilik açısından
başka bir varlığa bağlı olan şey
anlamında kullanılan
mantık ve felsefe terimi.

Ba'dî (Batı literatüründe a posteriori), "sonra" anlamında zaman zarfı olan *ba'd* kelimesinden türetilmiş olup, *kablî** (a priori) teriminin zıddıdır ve "zarûriyyât" denilen bilgi türlerinden en çok "mücerrebâta" yakındır. Nitekim Türk mantıkçısı Ahmed Cevdet mücerrebâtı, "Tekrar edilen gözlem ve deneylerden sonra varılan ve aklın kesin gözüyle baktığı ve tasdik ettiği hükümlerdir" (*Mi'yâr-ı Sedâd*, s. 90) şeklinde tarif etmiştir ki bu *ba'dî* için de geçerli olan bir tariftir. Deneylerden hükme ulaşmaya, sonuçtan sebebe ve eserden müessire doğru akıl yürütme anlamında "innî istidlâl" veya

"ba'dî istidlâl" denir. Bir yerden duman çıktığını görerek bundan orada ateş yandığı veya birinde cilt hastalığı bulunduğunu görerek bundan onun kanında bozukluk olduğu sonucuna ulaşmak böyle bir istidlâldır. Çünkü duman ateş yanmasının, cilt hastalığı kan bozukluğunun sonuçlarıdır.

İbn Sînâ'ya göre ontolojik bakımdan kablîlik (kablîyye) ve ba'dîlik (ba'dîyye) bazan zaman, bazan da varlıkların zatlari bakımından olur. Zaman bakımından önce var olan varlığa kablî, sonra olana ba'dî, zat bakımından ise bir varlığın ortaya çıkmasının (hudûs) illeti olan varlığa kablî, bunun ma'lûlüne de ba'dî denir. Bu son durumda ba'dî olan varlık, bütün zamanlarda var olsa bile, ma'lûl olması itibariyle zati bakımından muhdes, dolayısıyla ba'dîdir (bk. *en-Necât*, s. 543). Kablîlik ve ba'dîlik ayrımı üzerinde geniş olarak duran İslâm düşünürlerinden biri de İbn Rüşd'dür. O Aristo'nun *Metafizika*'sına yazdığı şerhte "şey"ler arasındaki kablîlik-ba'dîlik ilişkisini mutlak anlamda, bir şey veya bir yerle ilgileri bakımından zaman, hareket, güç, mevki, bilgi, tanım, şeylerin özellikleri, tabiat ve cevherleri gibi daha başka yönlerden çeşitli tasniflere tâbi tutarak incelemiştir (bk. İbn Rüşd, II, 567 vd.; ayrıca bk. KABLÎ).

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Fennî, *Lugatçe-i Felsefe*, İstanbul 1341, s. 48-49; D. Julia, *Dictionnaire de la Philosophie*, Paris 1962, s. 21; İbn Sînâ, *en-Necât*, Tahran 1364 hş., s. 542-543; İbn Rüşd, *Tefstru Ma Ba'de'l-tâbt'a*, II, 567 vd.; Cürcânî, *Şerḫu'l-Mevâkıf*, I, 470-472; Ahmed Cevdet, *Mi'yâr-ı Sedâd*, İstanbul 1293, s. 90-101; İsmail Hakkı İzmirli, *Mi'yârü'l-ulûm*, İstanbul 1341, s. 48-49.

M. NACİ BOLAY

BÂDÎ AHMED EFENDİ

(bk. AHMED BÂDÎ EFENDİ).

BÂDİS b. HABBÛS

(باديس بن حبوس)

Ebû Menâd el-Muzaffer Bâdîs
b. Habbûs b. Mâksin es-Sanhâcî
(ö. 466/1073)

Zîrîler hânedanının
Gırnata hükümdarı
(1038-1073).

Babası Habbûs'un 1038 yılında ölümü üzerine Gırnata hükümdarı oldu. Berberîler'le bazı yahudiler kardeşi Bulukkîn'i tahta geçirmek istedilerse de Araplar'la